

การพัฒนารูปแบบชุมชนอยู่เย็นเป็นสุขในหมู่บ้านชนบทอีสาน

Developing a Model for Communities with Green and Happiness in the Rural Villages of E-San (Northeast Region)

สม นาสำน (Som Nasa-arn)* ดร.วินัย วีระพัฒนานนท์ (Dr. Vinai Veeravatnanond)**

ดร.บุญเชิด ภิญโญอนันตพงษ์ (Dr. Boonchird Pinyoanuntapong)**

บทคัดย่อ

การศึกษาในครั้งนี้ มีจุดมุ่งหมายสำคัญเพื่อพัฒนารูปแบบชุมชนอยู่เย็นเป็นสุขในหมู่บ้านชนบทอีสาน โดยใช้รูปแบบการวิจัยแบบผสม เชิงปริมาณและเชิงคุณภาพ ศึกษาจากผู้ทรงคุณวุฒิ 20 คน และกลุ่มตัวอย่างคือผู้ปฏิบัติในชุมชน 72 คน และ ผู้นำองค์กรชุมชน 365 คน ได้จากการสุ่มแบบหลายขั้นตอน หัวหน้าครัวเรือน 360 คนได้จากการสุ่มเป็นระบบ เครื่องมือที่ใช้ในการศึกษาประกอบด้วย แบบสอบถาม แบบสัมภาษณ์ และแบบสนทนากลุ่ม วิเคราะห์ข้อมูลด้วย สถิติพรรณนา การวิเคราะห์ความแปรปรวนแบบพหุนาม (MANOVA) และใช้การวิเคราะห์แบบลดหลั่นตัวแปร (Step down) ด้วยการวิเคราะห์ความแปรปรวนร่วมแบบเอกนาม (one-way ANCOVA) ใช้โปรแกรม SPSS For Windows การวิเคราะห์ยืนยันองค์ประกอบ และตรวจสอบความเหมาะสมพอดีของโมเดลสมมุติฐานกับข้อมูลเชิงประจักษ์ ใช้โปรแกรม LISREL Version 8.30

ผลการวิจัย พบว่า ชุมชนอยู่เย็นเป็นสุขในหมู่บ้านชนบทอีสานมี 6 องค์ประกอบหลัก 22 องค์ประกอบย่อย 107 ตัวชี้วัด คือ องค์ประกอบด้านสิ่งแวดล้อมและทรัพยากรธรรมชาติที่ดี 14 ตัวชี้วัด องค์ประกอบด้านสุขภาพดี 20 ตัวชี้วัด องค์ประกอบด้านเศรษฐกิจชุมชนเข้มแข็ง 13 ตัวชี้วัด องค์ประกอบด้านเทคโนโลยี ภูมิปัญญา และการเรียนรู้ที่เหมาะสม 19 ตัวชี้วัด องค์ประกอบด้านสังคมวัฒนธรรมดีมีคุณธรรม 24 ตัวชี้วัด และองค์ประกอบด้านการบริหารจัดการชุมชนที่เข้มแข็ง 17 ตัวชี้วัด โมเดลชุมชนอยู่เย็นเป็นสุขมีความเหมาะสมพอดีกับข้อมูลเชิงประจักษ์ (ค่า $\chi^2 = 2807.14$, GFI = .91, AGFI = .91 และ RMSEA = 0.000) ผลการประเมินความอยู่เย็นเป็นสุขของชุมชนโดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก การเปรียบเทียบคะแนนเฉลี่ยชุมชนอยู่เย็นเป็นสุขโดยรวมและรายองค์ประกอบในชุมชนพื้นที่ต่างกัน มีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ.01 และรูปแบบและแนวทางการพัฒนาชุมชนอยู่เย็นเป็นสุขที่เหมาะสม มี 21 แนวทาง 71 กิจกรรมหลัก

โดยสรุป โมเดลชุมชนอยู่เย็นเป็นสุขจากผลการศึกษาที่มีความเหมาะสมที่จะนำไปใช้เป็นรูปแบบในการพัฒนาชุมชนอยู่เย็นเป็นสุขในระดับหมู่บ้านชนบท ต่อไป

* นักศึกษา หลักสูตร ปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาสิ่งแวดล้อมศึกษา คณะสิ่งแวดล้อมและทรัพยากรศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม

** รองศาสตราจารย์ คณะสิ่งแวดล้อมและทรัพยากรศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม

ABSTRACT

The purpose of this study was to develop a model of Green and happiness community for the rural villages of E-San (Northeast region). The research design was consisted of both quantitative and qualitative analyzes. The study was carried out with 20 resource persons and the samples of 72 operators in communities, 365 community leaders selected by multi-stage sampling, and 360 heads of families selected by systematic sampling. The research instruments were questionnaires, interviews and focus groups. The data were analyzed by using descriptive statistics, MANOVA, and one-way ANCOVA with the use of SPSS for Window. For the confirmatory factor analysis and the test of hypothesized model to fit the empirical data, LISREL Program version 8.30 was applied.

The research results revealed that, regarding the communities with Green and happiness in the rural villages of E-San, there were 6 factors and 22 sub-factors and 107 indicators. They were 14 indicators for the factor of good environment and natural resources, 20 indicators for the factor of good health, 13 indicators for the factor of strong community economy, 19 indicators for the factor of appropriate technology, wisdom and learning, 24 indicators for good society and culture with morality, and 17 indicators for the factor of strong community administration and management. The model for communities with Green and happiness was fitted with the empirical data ($\chi^2 = 2807.14$, GFI=.91, AGFI = .91 and RMSEA = 0.000). All 6 main factors had statistical significance at the level of .05. Each factor was mutually related with statistical significance at the level of .05. As regarding the evaluation, the Green and happiness of communities was generally at a high level. The comparison of the means of Green and happiness among different areas show that the means were different with statistical significance at the level of .01. For the appropriate model and guidelines for developing communities with green and happiness according there were 21 guidelines for development and 71 major activities.

In conclusion, the model for communities with Green and happiness from the results of study, it is appropriate to bring the model into practice in developing communities with Green and happiness in the rural villages.

คำสำคัญ : อยู่เย็นเป็นสุข การพัฒนารูปแบบ ชนบทอีสาน

Key Words : Green and Happiness, Developing a model, The rural villages of E-San

บทนำ

ความอยู่เย็นเป็นสุข เป็นคำที่สะท้อนถึงสุขภาวะของคนในสังคมไทยที่มีมาแต่เดิม ให้ความรู้สึกถึงสังคมที่สงบร่มเย็น ช่วยเหลือเกื้อกูล แบ่งปัน เป็นความสัมพันธ์ระหว่างครอบครัวและชุมชน มีค่ามากกว่าเงิน จุดเปลี่ยนเริ่มปรากฏจากการพัฒนาของ

โลกที่เป็นโลกอุตสาหกรรม (เสรี, 2549) ผลกระทบการพัฒนา ทำให้เกิดมลพิษ โลกร้อน ความล่มสลายของสังคมวัฒนธรรมที่ดีงาม โรคภัยไข้เจ็บมากขึ้น เพราะขาดดุลยภาพของการพัฒนา ระหว่างเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อม ทรัพยากรธรรมชาติ สิ่งแวดล้อมเสื่อมสภาพและถูกทำลาย ปัญหาสังคม

เกิดขึ้นมากมาย (วินัย, 2541) เนื่องจากการพัฒนาที่มุ่งเน้นชีวิตความเจริญทางเศรษฐกิจ มากกว่าความสุขของคนในสังคม กระแสโลกรวมทั้งประเทศไทยจึงมีการทบทวนการพัฒนาใหม่ (สำนักประเมินผลและเผยแพร่การพัฒนาและสำนักงานคณะกรรมการพัฒนา การเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2549) ที่มุ่งเน้นการพัฒนาเพื่อสร้างความสุขให้กับประชาชน โดยใช้หลักพัฒนาความสุขมวลรวมประชาชาติ (Gross National Happiness) (Ross, 2003; Galay, 2001) ดัชนีชี้วัดการพัฒนา จึงถูกพัฒนาขึ้นที่หลากหลาย เพื่อกำหนดเป็นทิศทางของแผนพัฒนา แต่อย่างไรก็ตาม รูปแบบการพัฒนาที่ผ่านมา ยังไม่สามารถสะท้อนภาพที่ยังลึกลับวิถีชุมชนชนบทไทยที่มีสภาพบริบทแตกต่างกัน ดังนั้น ผู้วิจัยจึงต้องการศึกษาว่า รูปแบบชุมชนอยู่เป็นสุขสำหรับหมู่บ้านในชนบท ควรมีองค์ประกอบและตัวชี้วัดที่สำคัญอะไร อันจะนำไปสู่กระบวนการกำหนดแนวทางการพัฒนาชุมชนอยู่เป็นสุขที่เหมาะสมต่อไป

วัตถุประสงค์การวิจัย

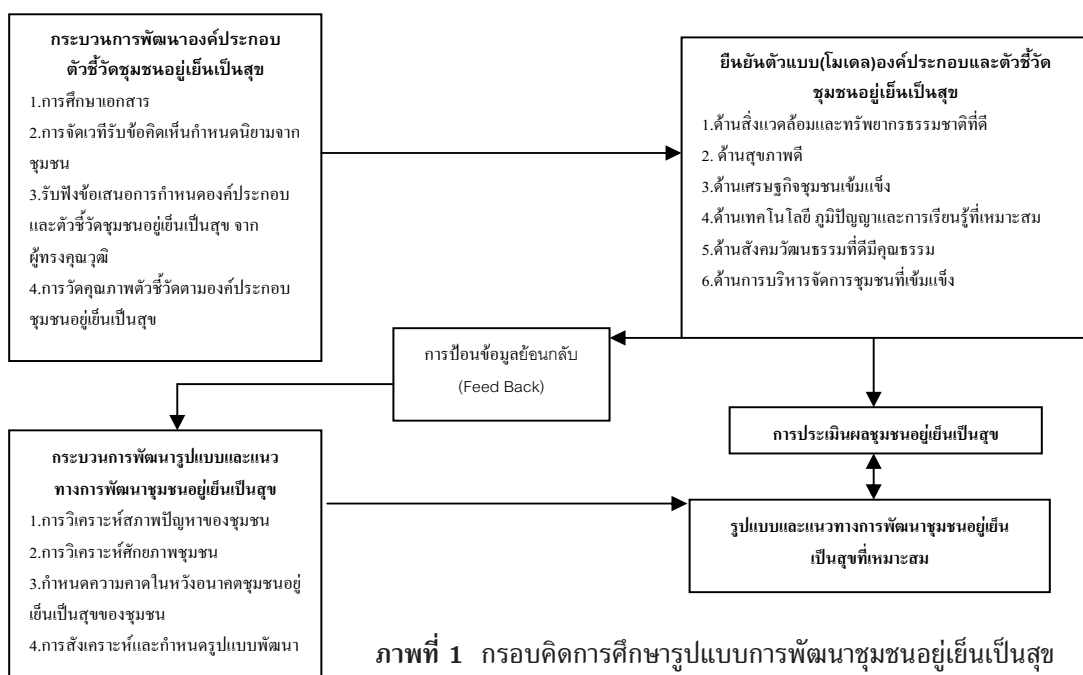
ในการวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์หลักเพื่อ

ศึกษาและพัฒนารูปแบบชุมชนอยู่เป็นสุขในหมู่บ้านชนบทอีสาน และมีวัตถุประสงค์เฉพาะดังนี้

1. เพื่อพัฒนาองค์ประกอบและตัวชี้วัดชุมชนอยู่เป็นสุขในหมู่บ้านชนบทอีสาน
2. เพื่อตรวจสอบโมเดลชุมชนอยู่เป็นสุขในหมู่บ้านชนบทที่พัฒนาขึ้น
3. เพื่อประเมินชุมชนอยู่เป็นสุขในหมู่บ้านชนบท
4. เพื่อศึกษารูปแบบและแนวทางการพัฒนาชุมชนอยู่เป็นสุขที่เหมาะสม

กรอบแนวคิดที่ใช้ในการวิจัย

ผู้วิจัยได้ประยุกต์แนวคิด ทฤษฎี มาใช้กำหนดกรอบแนวคิดการวิจัย ในกระบวนการพัฒนาองค์ประกอบตัวชี้วัด การประเมินผล และแนวทางการพัฒนาเพื่อการบรรลุชุมชนอยู่เป็นสุข ประยุกต์จากทฤษฎีฐานราก (Grounded Theory) (นาภรณ์, 2548) การวิจัยปฏิบัติการอย่างมีส่วนร่วม (สมศรี, 2548) ตัวแบบสังคมอยู่เป็นสุขร่วมกันของสังคมไทย (ภาพที่ 1)

วิธีการวิจัย

การวิจัยในครั้งนี้ใช้รูปแบบการเป็นแบบผสม ทั้งการวิจัยเชิงปริมาณ และเชิงคุณภาพ (Quantitative and Qualitative Research Method) ศึกษาจากผู้ทรงคุณวุฒิ 20 คน ผู้ปฏิบัติในชุมชน 72 คน ผู้นำองค์กรชุมชน 365 คน ได้จากการสุ่มแบบหลายขั้นตอน หัวหน้าครัวเรือน 360 คน จากการสุ่มเป็นระบบ ทำการศึกษาในชุมชนชนบทอีสาน จังหวัดสกลนคร กาฬสินธุ์ และยโสธร 3 หมู่บ้าน เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยเป็นแบบสอบถาม แบบสัมภาษณ์ และแบบสนทนากลุ่ม โดยมีการสร้างและประเมินคุณภาพ แบบสอบถามที่เป็นแบบมาตราประเมินค่า (Rating Scale) ตามลักษณะการสร้างแบบวัด 5 ระดับของลิเคิร์ท โดยตรวจสอบความตรงเชิงเนื้อหา (Content Validity) และความสอดคล้องเชิงวัตถุประสงค์ (Item-Objective-Congruency : IOC) (บุญเชิด, 2545) ได้ค่าดัชนีความสอดคล้อง ระหว่าง 0.60 - 1.00 หาค่าอำนาจจำแนกรายข้อ ค่าความเชื่อมั่นของแบบสอบถาม จากสูตรสัมประสิทธิ์แอลฟา (Alpha-Coefficient) ได้ค่าอำนาจจำแนกรายข้ออยู่ระหว่าง 0.2219-.9110 ค่าสัมประสิทธิ์แอลฟาของแบบสอบถามทั้งฉบับเท่ากับ .9844

วิธีดำเนินการวิจัยและการเก็บรวบรวมข้อมูล แบ่งเป็น 4 ขั้นตอน คือขั้นตอนที่ 1 การพัฒนาองค์ประกอบและตัวชี้วัด เก็บข้อมูลจากการศึกษาเอกสาร การสนทนากลุ่ม การสัมภาษณ์เชิงลึก และแบบสอบถาม จากผู้ทรงวุฒิและนำชุมชน 92 คน ขั้นตอนที่ 2 การวิเคราะห์ยืนยันองค์ประกอบเพื่อวิเคราะห์โมเดลชุมชนอยู่เย็นเป็นสุขกับข้อมูลเชิงประจักษ์ โดยการใช้แบบสัมภาษณ์ เก็บข้อมูลจากผู้นำชุมชน 365 คน ใช้การวิเคราะห์ข้อมูลด้วยโปรแกรม LISREL Version 8.30 ขั้นตอนที่ 3 การประเมินชุมชนอยู่เย็นเป็นสุขตามองค์ประกอบและตัวชี้วัดที่พัฒนาขึ้น โดยใช้แบบวัดเก็บข้อมูลจากหัวหน้าครัวเรือน 360 คน โดยผู้นำชุมชนและนักวิจัยร่วมกันจัดเก็บข้อมูล และขั้นตอนที่ 4 การสังเคราะห์

รูปแบบการพัฒนาชุมชนอยู่เย็นเป็นสุขที่เหมาะสม ใช้การประชุมระดมความเห็นจากผู้นำชุมชน 30 คน โดยการเจาะจง ในชุมชนที่มีค่าผลการประเมินสูง 3 อันดับแรก จากผลการประเมินขั้นตอนที่ 3 โดยประยุกต์เทคนิคการประเมินแบบเสริมพลัง (Empowerment Evaluation) และการประชุมกำหนดอนาคตร่วมกัน (Future Search Conference : F.S.C) และ Strategic Planning ทำการ ศึกษา ระหว่างเดือนธันวาคม 2550- พฤษภาคม 2551

การวิเคราะห์ข้อมูล

1) ข้อมูลทั่วไปและการประเมินคุณภาพองค์ประกอบ ตัวชี้วัด และประเมินชุมชนอยู่เย็นเป็นสุขใช้สถิติพรรณนาได้แก่ค่า ค่ามัธยฐาน ค่าเบี่ยงเบนควอไทล์ ค่าความถี่ ร้อยละ ค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน

2) การวิเคราะห์องค์ประกอบเชิงยืนยัน โดยวิธีการวิเคราะห์องค์ประกอบเชิงยืนยัน (Confirmatory Factor Analysis) ใช้ ค่าไค-สแควร์(χ^2), ค่าGFI, ค่า AGFI, ค่า RMSEA, ค่า t และ ค่า R^2

3) ใช้ สถิติ F-test เพื่อทดสอบผลการเปรียบเทียบค่าคะแนนเฉลี่ยความอยู่เย็นเป็นสุขของชุมชนในพื้นที่ต่างกัน โดยเทคนิคการวิเคราะห์ One-Way ANOVA, One-Way ANCOVA และ One-Way MANOVA)

สรุปผลการวิจัย

1. การพัฒนาองค์ประกอบและตัวชี้วัดชุมชนอยู่เย็นเป็นสุข

การพัฒนาตัวชี้วัดและองค์ประกอบชุมชนอยู่เย็นเป็นสุขในหมู่บ้านชนบทอีสาน โดยกระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชน ปราชญ์ชาวบ้าน และผู้ทรงวุฒิ มี 6 ประเภหลัก 22 องค์ประกอบย่อย 107 ตัวชี้วัด คือองค์ประกอบด้านสิ่งแวดล้อมและทรัพยากรธรรมชาติที่ดี มี 3 องค์ประกอบย่อยจำนวน 14 ตัวชี้วัด องค์ประกอบด้านสุขภาพดี มี 4 องค์

ประกอบย่อย 20 ตัวชี้วัด องค์ประกอบด้าน เศรษฐกิจชุมชนเข้มแข็งมี 3 องค์ประกอบย่อย 13 ตัวชี้วัด องค์ประกอบด้านเทคโนโลยี ภูมิปัญญาและการเรียนรู้ที่เหมาะสม มี 5 องค์ประกอบย่อย 19 ตัวชี้วัด องค์ประกอบด้านสังคมวัฒนธรรมดี มีคุณธรรม มี 4 องค์ประกอบย่อย 23 ตัวชี้วัด และองค์ประกอบด้านการบริหารจัดการชุมชนที่เข้มแข็ง มี 3 องค์ประกอบย่อย 17 ตัวชี้วัด

2. การวิเคราะห์องค์ประกอบเชิงยืนยัน โมเดลชุมชนอยู่เย็นเป็นสุข

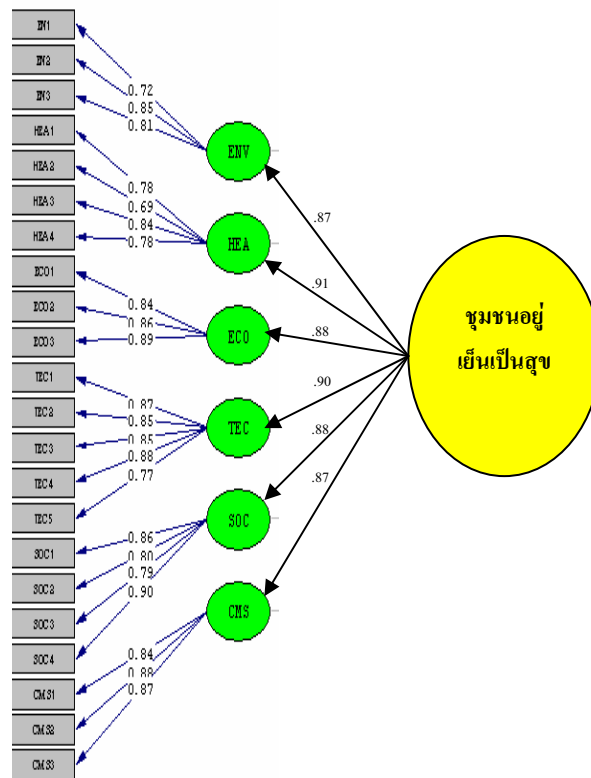
จากการวิเคราะห์องค์ประกอบเชิงยืนยัน อันดับที่ 2 (Second Order Confirmatory Factor Analysis) เพื่อตรวจสอบความเหมาะสมพอดีของ โมเดลกับข้อมูลเชิงประจักษ์ พบว่าโมเดลชุมชน อยู่เย็นเป็นสุข มีความเหมาะสมพอดีกับข้อมูลเชิง ประจักษ์ ค่า $\chi^2 = 2807.14$, $p = 1.00$, $GFI =$

0.91, $AGFI = 0.91$, $RMSEA = 0.000$, $CN = 871.22$ ประกอบด้วย ตัวชี้วัด 107 ทุกข้อมีสำคัญ ที่ระดับ .05 ค่าความน่าเชื่อถือได้ของการวัดปานกลาง ถึงสูง และองค์ประกอบหลัก 6 ด้าน มีค่าน้ำหนัก องค์ประกอบ .87 – .91 โดยพบว่าองค์ประกอบด้าน สุขภาพมีค่าน้ำหนักองค์ประกอบสูงสุด รองลงมาคือ องค์ประกอบด้านเทคโนโลยี ภูมิปัญญาและการ เรียนรู้ที่เหมาะสม, องค์ประกอบด้านการบริหาร จัดการชุมชนที่เข้มแข็ง, องค์ประกอบด้านสังคมวัฒนธรรมดีมีคุณธรรม, องค์ประกอบด้านสิ่งแวดล้อม และทรัพยากร ธรรมชาติที่ดี และองค์ประกอบด้านการบริหารจัดการชุมชนที่เข้มแข็ง ($b = .91, .90, .88, .88, .87, .87$ ตามลำดับ) ค่าความน่าเชื่อถือได้ ของการวัด (R^2) ตั้งแต่ .76 ถึง .83 (ตารางที่ 1 และ ภาพที่ 2)

ตารางที่ 1 การวิเคราะห์องค์ประกอบเชิงยืนยันอันดับที่ 2 องค์ประกอบหลักโมเดลชุมชนอยู่เย็นเป็นสุข

ตัวแปร	น้ำหนักองค์ประกอบ			R^2
	b	SE	t	
ด้านสิ่งแวดล้อม (EVN)	.87	.04	20.63*	.76
ด้านสุขภาพดี (HEA)	.91	.04	22.23*	.83
ด้านเศรษฐกิจ (ECO)	.88	.04	20.99*	.78
ด้านเทคโนโลยี (TEC)	.90	.04	21.70*	.80
ด้านสังคมวัฒนธรรม (SOC)	.88	.04	21.07*	.78
ด้านการบริหารจัดการ (CMS)	.87	.04	20.64*	.76
Chi-Square = 2807.14, $p = 1.00$ GFI = .91, AGFI = .91, RMSEA = .000 CN = 871.22				

* $p < .05$

ภาพที่ 2 โมเดลผลการวิเคราะห์องค์ประกอบเชิงยืนยันอันดับที่ 2 องค์ประกอบหลักโมเดลชุมชนอยู่เย็นเป็นสุข

3. การประเมินชุมชนอยู่เย็นเป็นสุข

ผลการประเมิน พบว่า ความอยู่เย็นเป็นสุขของชุมชนโดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 3.77$) ทุกองค์ประกอบจัดอยู่ในระดับมาก โดยองค์ประกอบด้านสังคมวัฒนธรรมมีคุณธรรม มีค่าเฉลี่ยสูงสุด ($\bar{X} = 3.96$) รองลงมาคือองค์ประกอบด้านการบริหารจัดการชุมชนที่เข้มแข็ง ($\bar{X} = 3.92$) องค์ประกอบด้านสุขภาพดี ($\bar{X} = 3.82$) ด้านสิ่งแวดล้อมและทรัพยากรธรรมชาติที่ดี ($\bar{X} = 3.71$) ด้านเทคโนโลยี ภูมิปัญญา และการเรียนรู้ที่เหมาะสม ($\bar{X} = 3.65$) และด้านเศรษฐกิจชุมชนเข้มแข็งมีค่าเฉลี่ยต่ำที่สุด ($\bar{X} = 3.59$)

การเปรียบเทียบค่าเฉลี่ยรายคู่คะแนนชุมชนอยู่เย็นเป็นสุขโดยรวมของชุมชนในพื้นที่ต่างกันมีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 ผลการเปรียบเทียบคะแนนเฉลี่ยองค์ประกอบชุมชนอยู่เย็นเป็นสุขราย องค์ประกอบในพื้นที่ต่างกัน พบว่า ค่า Wilks' Lambda = .532 (Pillai's Trace = .494 ค่า Hotelling's Trace = .832 และ ค่า Roy's Largest Root = .769) แสดงว่าค่าเฉลี่ยร่วม (Centroid) ของความอยู่เย็นเป็นสุขในพื้นที่ตอนเหนือ กลาง และล่าง แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ.01 (ตารางที่ 2)

ตารางที่ 2 การวิเคราะห์ความแปรปรวนของตัวแปรหลายตัวด้วยการเปรียบเทียบคะแนนเฉลี่ยความอยู่เย็นเป็นสุขรายองค์ประกอบของชุมชนในพื้นที่ต่างกัน

องค์ประกอบ	คะแนนเฉลี่ยความอยู่เย็นเป็นสุขของชุมชน					
	ตอนเหนือ		ตอนกลาง		ตอนล่าง	
	Mean	S.D.	Mean	S.D.	Mean	S.D.
ด้านสิ่งแวดล้อมฯ	3.3247	.5114	3.5907	.5779	4.2164	.6165
ด้านสุขภาพฯ	3.3824	.4618	3.7786	.5199	4.3115	.5785
ด้านเศรษฐกิจ	3.1911	.3453	3.5415	.6362	4.0569	.6976
ด้านเทคโนโลยีฯ	3.3484	.3981	3.5257	.6162	4.0784	.7016
ด้านสังคมฯ	3.5201	.3893	3.8922	.5772	3.8922	.5772
ด้านการจัดการฯ	3.5987	.4959	3.7910	.6313	4.3872	.5508
Pillai's Trace	= .494		F = 19.305**		df=12	
Wilks' Lambda	=.532		F = 21.793**		df=12	
Hotelling's Trace	=.832		F = 24.346**		df=12	
Roy's Largest Root	=.769		F = 45.260**		df=6	

** มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ.01

4. รูปแบบและแนวทางการพัฒนาชุมชนอยู่เย็นเป็นสุขที่เหมาะสม

กระบวนการพัฒนา มี 5 ขั้นตอนคือการสะท้อนข้อมูลย้อนกลับ การวิเคราะห์สภาพปัญหา-อุปสรรค การวิเคราะห์ศักยภาพ-โอกาส การพัฒนา การกำหนดอนาคต และการสังเคราะห์กำหนดรูปแบบ-แนวทาง-กิจกรรมหลัก ได้รูปแบบและแนวทางการพัฒนาชุมชนอยู่เย็นเป็นสุขที่เหมาะสม ตาม 6 องค์ประกอบหลัก มีแนวทางการพัฒนา 21 แนวทาง 71 กิจกรรมหลัก ดังนี้

4.1 ด้านสิ่งแวดล้อมและทรัพยากรธรรมชาติที่ดี มี 3 แนวทาง คือ

- 1) พัฒนาและเสริมสร้างปัจจัยพื้นฐานในการดำรงชีวิตของคนในชุมชนที่เพียงพอ
- 2) พัฒนาคุณภาพสิ่งแวดล้อมที่ดีของคนในชุมชน
- 3) สร้างเสริมระบบนิเวศให้สมดุล

4.2 ด้านสุขภาพดี มี 4 แนวทาง คือ

- 1) เสริมสร้างคนในชุมชนให้มีสุขภาพกายที่แข็งแรง
- 2) เสริมสร้างคนในชุมชนให้มีสุขภาพจิตดี
- 3) การสร้างหลักประกันและสวัสดิการด้านสุขภาพ
- 4) ส่งเสริมการใช้ภูมิปัญญาทางสุขภาพเพื่อการดูแลรักษาและส่งเสริมสุขภาพสำหรับคนในชุมชน

4.3 ด้านเศรษฐกิจชุมชนเข้มแข็ง มี 3 แนวทาง คือ

- 1) สร้างความสมดุลเศรษฐกิจฐานรากในชุมชน
- 2) เสริมสร้างศักยภาพความสามารถในการพึ่ง ตนเองของคนในชุมชน
- 3) สร้างความเข้มแข็งของการผลิต

4.4 ด้านเทคโนโลยี ภูมิปัญญาและการเรียนรู้ที่เหมาะสม มี 4 แนวทาง คือ

- 1) การประยุกต์ใช้เทคโนโลยีที่เหมาะสมสำหรับการประกอบอาชีพในชุมชน
- 2) การใช้ภูมิปัญญาชาวบ้านในการดำรงชีวิตและการพัฒนาชุมชน
- 3) การจัดกระบวนการเรียนรู้ในชุมชน
- 4) การสร้างเครือข่ายการเรียนรู้

4.5 ด้านสังคมวัฒนธรรม มีคุณธรรมมี 4 แนวทาง คือ

- 1) เสริมสร้างสังคมให้เป็นสังคมที่มีความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน
- 2) การรักษาขนบธรรมเนียมและวัฒนธรรมที่ ดีงาม
- 3) การช่วยเหลือแบ่งปันกัน
- 4) การสร้างครอบครัวที่มีความอบอุ่น

4.6 องค์ประกอบด้านการบริหารจัดการชุมชนที่เข้มแข็ง มี 3 แนวทาง คือ

- 1) การเสริมสร้างศักยภาพภาวะผู้นำในชุมชน
- 2) พัฒนาการมีส่วนร่วมของคนในชุมชน
- 3) เสริมสร้างศักยภาพการพึ่งตนเองของชุมชน

อภิปรายผล

1. การพัฒนาองค์ประกอบและตัวชี้วัดชุมชนอยู่เย็นเป็นสุขในหมู่บ้านชนบทอีสาน จากผลการพัฒนาองค์ประกอบและตัวชี้วัดการพัฒนาชุมชนอยู่เย็นเป็นสุขที่พบว่า มีความครอบคลุมในหลายมิติและจำนวนตัวชี้วัดที่หลากหลายเนื่องจากการนิยามหรือ การให้ความหมายชุมชนอยู่เย็นเป็นสุข เป็นความสุขมวลรวมของมนุษย์ที่มีความสัมพันธ์กับสรรพสิ่งที่อยู่รอบตัว ซึ่งความหมายดังกล่าวมีขอบเขตกว้างขวาง มีรูปแบบไม่แน่นอน

ขึ้นกับความต้องการของประชาชนขึ้นอยู่กับสถานการณ์ ความคิดเห็นของคนในชุมชน เนื้อหาความอยู่เย็นเป็นสุขจึงเกี่ยวข้องที่เป็นความหมายและลักษณะของคุณภาพชีวิตที่ดีของประชาชน (Quality of Life) ความอยู่ดีมีสุข (Well-being) ในชุมชนชุมชนน่าอยู่ (Livable Community) ความเข้มแข็ง (Strengths) และการพึ่งตนเองของชุมชน (Self-Reliance of Community) ความหมายของความอยู่เย็นเป็นสุขจึงมีลักษณะแตกต่างกัน ขึ้นกับทัศนะการรับรู้ ของระดับบุคคล สภาพของแต่ละท้องถิ่น (อมร, 2546; วรณี, 2545) และกระบวนการพัฒนาองค์ประกอบและตัวชี้วัดชุมชนอยู่เย็นเป็นสุขในหมู่บ้านชนบทอีสาน เกิดจากกระบวนการมีส่วนร่วมจากผู้คนที่หลากหลาย ทั้งกลุ่มผู้ทรงคุณวุฒิที่เป็นนักวิชาการ นักพัฒนา รวมทั้งปราชญ์อีสานที่มีประสบการณ์ในการพัฒนาชุมชนเป็น การสอดคล้องกับแนวคิดทฤษฎีการมีส่วนร่วม แนวคิดการพัฒนาที่ต้องการให้คนในชุมชนมีส่วนร่วมในการพัฒนาในทุกกระบวนการทุกขั้นตอน (ปาริชาติ, 2543; Shadid ,1982) โดยเฉพาะอย่างยิ่งการพัฒนาตัวชี้วัดทางการพัฒนา จะต้องให้คนในชุมชนเป็นผู้มีบทบาทสำคัญในการสร้างตัวชี้วัด เพราะเป็นทั้งผู้กำหนดกระบวนการพัฒนาและได้รับผลประโยชน์จากการพัฒนา (สมศรี, 2548; นภากาศ และคณะ, 2548)

2. การวิเคราะห์องค์ประกอบเชิงยืนยันโมเดลชุมชนอยู่เย็นเป็นสุข จากผลการศึกษาที่พบว่า ผลการตรวจสอบโมเดลชุมชนอยู่เย็นเป็นสุขทั้ง 6 องค์ประกอบหลัก องค์ 22 องค์ประกอบย่อย 107 ตัวชี้วัด ผลการวิเคราะห์จากโมเดลสุดท้ายโดยการวิเคราะห์ยืนยันองค์ประกอบ อันดับที่ 2 โมเดลสมมติฐาน มีความเหมาะสมพอดีกับข้อมูลเชิงประจักษ์โดยพบว่า ค่า $\chi^2 = 2807.14$, $p = 1.00$, $GFI = 0.91$, $AGFI = 0.91$, $RMSEA = 0.000$, $CN = 871.22$ ซึ่งพิจารณาจาก ค่าไค-สแควร์ไม่มีนัยสำคัญทางสถิติ ($p > 0.05$) จึงไม่ปฏิเสธสมมติฐานและสอดคล้องกับดัชนีอื่นๆ คือ ค่าดัชนีวัด

ระดับความเหมาะสมพอดี (GFI) ค่าดัชนีวัดความสอดคล้องที่ปรับแล้ว (AGFI) มีค่ามากกว่า .90 ค่าดัชนีวัดความสอดคล้องที่ปรับแล้ว (RMSEA) หรือมีค่าเข้าใกล้ 0 หรือ < 0.08 ค่าขนาดตัวอย่างวิกฤติ (CN) มีค่ามากกว่า 200 จึงเป็นหลักฐานแสดงว่าโมเดลสมมติฐานมีความเหมาะสมพอดีกับข้อมูลเชิงประจักษ์ (สมคิด, 2547; วรณี, 2545) องค์ประกอบของโมเดล ลำดับความสำคัญตามค่าน้ำหนักประกอบ พบว่า องค์ประกอบด้านสุขภาพจิตมีค่าน้ำหนักมากที่สุด รองลงมาคือ ด้านเทคโนโลยีภูมิปัญญาและการเรียนรู้ที่เหมาะสม ด้านเศรษฐกิจชุมชนเข้มแข็ง ด้านสังคมวัฒนธรรมที่มีคุณธรรมด้านสิ่งแวดล้อมและทรัพยากรธรรมชาติที่ดี และด้านการบริหารจัดการชุมชนที่เข้มแข็ง ตามลำดับ ทุกองค์ประกอบมีความสัมพันธ์กันในทางบวกค่อนข้างสูง อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ จึงชี้ให้เห็นว่าทุกองค์ประกอบมีความสำคัญและเชื่อมโยงเกื้อกูลกัน ซึ่งสอดคล้องกับ สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ (2550) ที่พบว่า องค์ประกอบด้านสุขภาพเป็นองค์ประกอบสำคัญอันดับหนึ่งขององค์ ประกอบและตัวชี้วัดสังคมอยู่เย็นเป็นสุข ของคนไทย และกระบวนการศึกษาของ นภภรณ์ และคณะ (2548) ที่ใช้การวิเคราะห์องค์ประกอบเชิงยืนยันโมเดลความเข้มแข็งชุมชนจากการใช้ทฤษฎีฐานราก

3. การประเมินชุมชนอยู่เย็นเป็นสุขในหมู่บ้านชนบท จากผลการประเมินระดับความอยู่เย็นเป็นสุขของชุมชนในภาพรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อจำแนกเป็นรายองค์ประกอบหลัก ทั้ง 6 ด้านจัดอยู่ในระดับมาก โดยองค์ประกอบด้านสังคมวัฒนธรรมมีคุณธรรมมีค่าสูงสุด ชี้ให้เห็นว่าชุมชนในชนบทอีสาน มีความอยู่เย็นเป็นสุขในระดับมากโดยเฉพาะอย่างยิ่งในด้านสังคม พิจารณาจากการที่ชุมชนยังมีการรักษาสืบทอดวัฒนธรรมประเพณีไว้ ยังเป็นสังคมที่มีการช่วยเหลือแบ่งปัน สังคมที่มีความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน ซึ่งนับว่าเป็นทุนที่มีความสำคัญต่อการพัฒนา ซึ่งสอดคล้องกับผลการ

ศึกษาของ Peter and Sven (2004) ที่พบว่าทุนทางสังคมจะทำให้ชุมชนเป็นสุข จากผลการวิเคราะห์เปรียบเทียบความอยู่เย็นเป็นสุขโดยภาพรวมและรายองค์ประกอบ ในพื้นที่แตกต่างกันในตอนเหนือ ตอนกลาง และตอนล่าง ที่พบว่า มีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ โดยพื้นที่ตอนล่าง มีค่าเฉลี่ยความอยู่เย็นเป็นสุข สูงกว่าพื้นที่ตอนกลาง และตอนเหนือตามลำดับ ชี้ให้เห็นว่าพื้นที่ที่มีลักษณะภูมิประเทศ สิ่งแวดล้อมทรัพยากรธรรมชาติ รวมทั้งองค์ประกอบอื่นๆ ทำให้ความอยู่เย็นเป็นสุขมีความแตกต่างกัน จากผลการประเมินที่พบว่ามีความแตกต่างเป็นการแสดงหลักฐานว่าองค์ประกอบและตัวชี้วัดที่พัฒนาขึ้น ของโมเดลชุมชนอยู่เย็นเป็นสุข สามารถจำแนกในการวัดได้ (Tabanick and Fidell, 1996)

4. รูปแบบและแนวทางการพัฒนาชุมชนอยู่เย็นเป็นสุขที่เหมาะสม ผลจากการมีส่วนร่วมของผู้นำองค์กรชุมชน ในการพัฒนารูปแบบและแนวทางการพัฒนาชุมชนอยู่เย็นเป็นสุขที่เหมาะสม โดยมีขั้นตอนการพัฒนา 5 ขั้นตอน คือ การสะท้อนข้อมูลย้อนกลับ การวิเคราะห์สภาพปัญหาของชุมชน การวิเคราะห์ศักยภาพ การกำหนดอนาคตชุมชน และการสังเคราะห์กำหนดรูปแบบแนวทางการพัฒนา ได้รูปแบบและแนวทางการพัฒนาชุมชนอยู่เย็นเป็นสุขที่เหมาะสม ตาม 6 องค์ประกอบหลัก มีแนวทางการพัฒนา 21 แนวทาง และ 71 กิจกรรมหลัก ผลจากการพัฒนาดังกล่าวทำให้เกิดบทเรียนที่สำคัญคือ การสร้างกระบวนการเรียนรู้ของผู้นำองค์กรชุมชน โดยใช้หลักและกระบวนการ 3 ประการคือ การเสริมพลัง (Empowerment) การให้ความรู้ (Education) และการมีส่วนร่วม (Participation) (สมศรี, 2548) ทำให้ชุมชนได้รูปแบบการพัฒนาที่มีความเหมาะสมสอดคล้อง กับสภาพปัญหาดัชนีภาพและความต้องการของชุมชน เป็นไปตามแนวคิดทฤษฎีการมีส่วนร่วม (Shadid, 1982) และหลักการสร้างความเข้มแข็งของชุมชนโดยกระบวนการประชาคม (ประสิทธิ์ และคณะ, 2544)

สรุปผลการวิจัย

จากผลการศึกษาโมเดลชุมชนอยู่เย็นเป็นสุข โดยภาพรวม และโมเดล 6 องค์ประกอบหลักทั้งองค์ประกอบด้านสิ่งแวดล้อมและทรัพยากรธรรมชาติที่ดี ด้านสุขภาพดี ด้านเศรษฐกิจชุมชนเข้มแข็ง ด้านเทคโนโลยี ภูมิปัญญา และการเรียนรู้ที่เหมาะสม ด้านสังคมวัฒนธรรมดีมีคุณธรรม และด้านการบริหารจัดการชุมชนที่เข้มแข็ง 22 องค์ประกอบย่อย 107 ตัวชี้วัด เหมาะสมที่จะนำไปประยุกต์ใช้เป็นตัวแบบในการพัฒนาชุมชนอยู่เย็นเป็นสุขในระดับหมู่บ้านชนบท

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะจากการวิจัย

1. ควรนำองค์ประกอบชุมชนอยู่เย็นเป็นสุขไปพัฒนาชุมชนให้ครบทุกด้าน ทั้งองค์ประกอบด้านสิ่งแวดล้อมและทรัพยากรธรรมชาติที่ดี ด้านสุขภาพดี ด้านเศรษฐกิจชุมชนเข้มแข็ง ด้านเทคโนโลยี ภูมิปัญญา และการเรียนรู้ที่เหมาะสม ด้านสังคมวัฒนธรรมดีมีคุณธรรม และด้านการบริหารจัดการชุมชนที่เข้มแข็ง

2. หน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาชุมชนในพื้นที่ระดับตำบลและชุมชน ควรให้คนในชุมชนได้เข้ามามีส่วนร่วม ในการกำหนดตัวชี้วัดการพัฒนาชุมชนอยู่เย็นเป็นสุข โดยพิจารณาจากสภาพพื้นที่ ศักยภาพของชุมชน โดยอาจเลือกพิจารณาเฉพาะตัวชี้วัดและองค์ประกอบที่มีความเป็นไปได้ จึงค่อยขยายจำนวนตัวชี้วัดหรือพัฒนาตัวชี้วัดระยะสั้น ระยะกลาง จนถึงระยะยาว เพื่อให้ชุมชนสามารถกำหนดเป้าหมายการพัฒนาด้วยตนเอง ตลอดจนเพิ่มขีดความสามารถในการประเมินเองของชุมชน

3. ควรพัฒนาเครื่องมือประเมินผลสำหรับการประเมินตนเองของชุมชนและระดับการวัดควรมีเกณฑ์การวัดในระดับบุคคล ครอบครัวและชุมชน

4. การกำหนดรูปแบบและแนวทางการพัฒนาชุมชน ควรมีการประยุกต์ใช้หลัก การเสริมพลัง การให้ความรู้ และการมีส่วนร่วม ให้กับผู้นำองค์กรชุมชนเพื่อกำหนดรูปแบบและแนวทางการพัฒนา เพื่อให้เกิดรูปแบบชุมชนอยู่เย็นเป็นสุขที่เหมาะสมตามศักยภาพ ปัญหาและความต้องการของชุมชน

ข้อเสนอเพื่อการวิจัยครั้งต่อไป

1. ควรศึกษาปัจจัยด้านอื่น ๆ ที่มีอิทธิพลต่อความอยู่เย็นเป็นสุขของคนในชุมชน เนื่องจากอาจมีหลายปัจจัยที่ส่งผลให้ชุมชนอยู่เย็นเป็นสุขในแต่ละหมู่บ้านเช่น ขนาดของชุมชน สภาพพื้นที่ทางกายภาพความอุดมสมบูรณ์ของทรัพยากรธรรมชาติ สังคมวัฒนธรรม ภาวะผู้นำ การมีส่วนร่วมของชุมชน เศรษฐกิจรายได้ หรืออื่นๆ ทั้งนี้จะสามารถนำผลการวิจัยไปกำหนดรูปแบบและแนวทางการพัฒนาให้ชุมชนอยู่เย็นเป็นสุขมีรูปแบบที่เหมาะสมยิ่งขึ้น

2. ควรศึกษาวิจัยชุมชนปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมเป็นลักษณะชุมชนทดลองปฏิบัติการ ในทุกกระบวนการตั้งแต่กระบวนการพัฒนาตัวชี้วัดจนถึงการประเมินชุมชน หรือที่เรียกว่า การวิจัยและพัฒนา (R&D) เพื่อให้เกิดความคล่องตัวในการพัฒนาจนเกิดเป็นชุมชนต้นแบบทางการพัฒนาชุมชนอยู่เย็นเป็นสุข

เอกสารอ้างอิง

- นภาพรณัฏฐ์ หะวานนท์ และคณะ. 2548. ทฤษฎีฐานรากในเรื่องความเข้มแข็งของชุมชน. มปป.
บุญเชิด ภิญโญอนันตพงษ์. 2545. การวัดประเมินการเรียนรู้. ภาควิชาการวัดและประเมินผลการศึกษา. ศึกษาศาสตร. มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ. ถ่ายเอกสาร.

- ประสิทธิ์ นิมจินดา และคณะ. 2544. กระบวนการเรียนรู้เพื่อเสริมสร้างชุมชนเข้มแข็งโดยใช้เศรษฐกิจชุมชน:กรณีศูนย์เรียนรู้ชุมชนโพธิ์มี. รายงานวิจัย. คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม.
- ปาริชาติ วลัยเสถียร และคณะ. 2543. กระบวนการและเทคนิคการทำงานของนักพัฒนา. กรุงเทพฯ: สกว.
- วินัย วีระพัฒนานนท์. 2541. สิ่งแวดล้อมและการพัฒนา. กรุงเทพฯ: สถาบันพัฒนาการสาธารณสุขอาเซียน.
- วรรณ แกมเกตุ. 2545. การพัฒนาตัวบ่งชี้ความสามารถในการพึ่งตนเองของครอบครัวและชุมชนชนบท. รายงานการวิจัย.
- เสรี พงศ์พิศ. 2549. เศรษฐกิจพอเพียงการพัฒนาที่ยั่งยืน. กรุงเทพฯ: เจริญวิทย์การพิมพ์.
- สมศรี ศิริขวัญชัย. 2548. กระบวนการสร้างตัวชี้วัดคุณภาพชีวิตโดยการมีส่วนร่วม.วิทยานิพนธ์ดุขฎิบัณฑิต สาขาวิชาประชากรศึกษา บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหิดล.
- สมคิด สร้อยน้ำ. 2547. การพัฒนาตัวบ่งชี้การแห่งการเรียนรู้ในโรงเรียนมัธยมศึกษา. วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตร์ดุขฎิบัณฑิต มหาวิทยาลัยขอนแก่น.
- สำนักประเมินผลและเผยแพร่การพัฒนาและสำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. 2549. กรอบแนวคิดการพัฒนาดัชนีชี้วัดความอยู่เย็นเป็นสุขร่วมกันในสังคมไทย. กรุงเทพฯ: สำนักงานปฏิรูประบบสุขภาพแห่งชาติ.
- สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. 2550. ร่างการพัฒนาดัชนีชี้วัดความอยู่เย็นเป็นสุขร่วมกันในสังคมไทย. กรุงเทพฯ: สำนักงานปฏิรูประบบสุขภาพแห่งชาติ.
- อมร สุวรรณนิมิตร. 2546. รูปแบบการเสริมพลังอำนาจองค์การบริหารส่วนตำบลเพื่อการพัฒนาชุมชนน่าย.วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรดุขฎิบัณฑิต สาขาพัฒนาศาสตรบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยขอนแก่น.
- Galay, K. 2001. Bhutanese Context of Civil Society. Journal of Bhutan Studies, .3(1),2001,199-218.
- Hair, JF., Anderson, RE., Tatham, RL., and Black, WC. 1908. Manltivariate data analysis. 5th ed.Upper Saddle Rever, New Jersey:Prentice Hall. 3(1), 2001, 199-218.
- Johannes, H. 2003. Putting gross national happiness in the service of good development . Journal f Bhutan Studies, Volume 14, Summer.
- Peter Gundelach and Svend Kreiner. 2004. Happiness and Life Satisfaction in Advanced European Countries. Cross-Cultural Reseach. Volume 38,(4).
- Ross McDonald . 2003. “Finding happiness in wisdom and compassion”.The real challenge for an alternative development strategy”. Journal of Bhutan Studies, Volume 14, Summer, 1.
- Shadid, W., Prinns, Wil., and Peter, J.M.Nas. 1982. Access and Participation: A Theory\etical Approach,in Participation of The Poor in Development. Edited by Benno GalJart and Dieke Bujs.p. 21-49, Leiden: University of Leiden.
- Tabachinck, BG., and Fidell, LS. 1996. Using multivariates statistics. 3rd ed. New York :Harper Collins College.